

OLVASÓLÁMPA

ORGIA

Pár napja fejeztem be, és azóta is azon gondolkodom, hogy jó könyv ez¹, avagy sem. Jelenetei, epizódjai, fél-negyed fejezetei ott vannak azóta is a retinámon, nem mennek ki a fejemből. Ezek szerint jó a könyv, gondolom, legalábbis részleteiben az. Ritmusa, lendülete, indulata visz, sodor az olvasásban; gyors, pattogó mondatai magukkal ragadnak, szinte követelik, hogy lélegzetet is alig véve, kapkodón velük siessünk. De mintha a szerző – indulatában, dühében – mindent el akarna mondani, jobban mondva mindent bele akart volna gyömöszölni a könyvébe, amit a jegyzeteiben, négy év levéltározása, egykori résztvevőkkel történt beszélgetései során, után feljegyzett, összegyűjtött. Még a nyolcvanadik oldalnál tartok, ahol nagyjából el szokott dőlni, úgy a hatvanadik-nyolcvanadik oldal környékén legalábbis, hogy tovább olvasok-e egy könyvet, avagy leteszem, de már akkor az az érzésem, hogy a regény (regény?, inkább regényesített dokumentumgyűjtemény) mintha csupán ezekért a szörnyűségekért, a nagyjából öt hónap (októbertől februárig tartó időszak) szörnyűségei, rémtettei megörökítéséért született volna. A szerző el is mondja az egyik vele készült interjúban, hogy a Városmajorban nőtt fel, és azokról a meghatározó élményekről akart írni, amelyek ott ráragadtak. Egy szó, mint száz, az *Orgia* megkísérelti rekonstruálni közvetlenül a második világháború vége felé történt rettenetes eseményeket. A Budapest ostroma alatti véres megtorlások, gyilkosságok, perverziók képezik a könyv hátterét. A szovjet már körülzárta a fővárost, ám ezt mintha tudomásul sem véve, haláltáncszerűen tombolnak a hatalmat magukhoz ragadók, és zajlanak a legvéresebb gyilkosságok, leszámolások. A fővonalon egy keresztény gyáros története, akit a nyilasok zsidóbújtatás (a szeretője bujtatása) miatt elfogtak, megkínóztak, majd rákényszerítették, hogy közéljük álljon. Ez a főszál pedig bűvópatakszerűen hol felbukkan, hol eltűnik, miközben a háttérben zavartalanul folyik a kegyetlenkedés: az ellenállók, bujkáló katonaszökevények, a csillagos házakba be nem vonult zsidók begyűjtése. A Tizenkétker volt az egyik leginkább szervezett, legfélelmetesebb csoport, a Városmajor

1 Zoltán Gábor: *Orgia*. Budapest, 2016, Kalligram.

pedig a budai nyilasok központja. Razziák utcán, lakóházakban, kórházakban, kínzások, rablások és megsemmisítések, kivégzések. (A szerző a Dunának ajánlja a könyvét, a gyilkosok általa szabadultak meg a hulláktól, így akarták eltüntetni őket, bár mindent teljesen mégsem sikerült. Bizonyosság erre ez a könyv is.) A társaság lelki vezetője pedig, alakítója és inspirálója a tombolásoknak: Kun András páter. (A regényből tudom meg, hogy rendjétől eltávolodott minorita szerzetes, és hogy előzőleg éppen Kézdivásárhelyen volt a minorita rendben. Harmincas évei elején járó, állítólag magas, jóképű, igazi filmszínész kinézetű fickó, akinek csuhája övéen lógott a pisztolytáska és a kézigránát. A városma-jori templom plébánosa a nyilas hatalomátvételt követő első vasárnapon mutatta be a híveknek, aki aztán reinkarnálódott Kapisztrán Jánosként, ha kellett, a szószékről szólította harcba a népet.) Papként, az isteni felhatalmazás birtokában ölt, kínzott, avagy hegedült a sorstársainak, vagy adta össze a testvéreket és a testvérnőket. Ám valahogy az volt az érzésem, hogy nincsen arcuk ezeknek a „hősöknek”. Az egyik oldalon rosszak, avagy nagyon rosszak, a másikon meg kiszolgáltatott, földig, porig alázott, szájalomra méltó szerencsétlenek vannak. Talán Rennernek, a gyárosnak kellene legyen „valamennyire” arca, egyénítettebb lehetne, hiszen rá épül az egész történet, de neki sincs, vagy inkább: az övé is mintha csupán egy függöny mögül látszana. A cselekmény pedig, ha van, s amikor van, pörög tovább, illetve ismétlődik. Ugyanazok az események, ugyanúgy. Duna-part, nyilasházak, perverziók, kínzások, ez utóbbiak apróbb-nagyobb eltérésekkel szinte ugyanúgy. A rettenet, az elképzelhetetlen, felülmúlhatatlan őrjöngése. Áldozatok, kiszolgáltatottak, no meg akik hatalomhoz jutottak és élnek is vele, elképesztő, emberi ésszel felfoghatatlan tombolásban és eszelős pusztításban. A végpusztulás előtt haláltáncukat járó kisemberek ők, akik egyébként „becsületes munkásemberek” voltak valamikor (fűszeres, pék, pincér, kárpitos, fürdőmester, de most nyilasok, s itt, a kötetben, mind a saját nevükön szerepelnek: Megadja Ferenc, Bokor Sándor, Erdélyből a Sánta fivérek, Dési Dregán Miklós, akinek az ősei románok voltak stb., utánuk lehet nézni a történelem lapjain is), akik önmagukból teljesen kivetkőzve cselekednek. A Maros utcai kórház kiürítése talán az egyik legjobb, legemlékezetesebb fejezet rész a kötetből. A kínzások-perverziós részek pedig, amely „ceremóniák” hol szabadon, hol zenére, zenei aláfestésre történnek, a

legdöbbenetesebbek. Ahogy ott, akkor, azokkal a történelmi szereplőkkel „folytatódik a folytathatatlan”. Folytatódik, aminek el sem szabadott volna kezdődnie, meg sem szabadott volna történnie egyáltalán. (*Fekete Vince*)

A MEGKERÜLT PARADICSOM

– *Ádám Gyula fotóiról* –

Persze, mindig tudtuk, hogy létezik. Miltonnál elveszett, de ez legyen az ő bajuk. Nyugat-Európáé. Itt még van, s erre hiteles bizonyítékunk van. Látható. Látható. Látható. És van, aki dokumentálta, lefotózta, megörökítette az utókornak, és magunknak is: igen, itt van a Paradicsom, az Édenkert. Persze, az Édenkert nem arról szól, hogy kis hárfákkal adoniszok és hurkás lábú kis angyalok énekelnek.

Nem, az Édenkert, a Paradicsom egy kert, amelyet művelni kell. Munka van benne, életek munkája, ráncos, szép tekintetű emberek, vidám, rosszcsontrurkók, akik azért kimennek kaszálni a nagyapjukkal, síhederek, vidáman, szoknyák alá nézve.

Mindannyian láttuk ezt. De nem olyan tisztán soha, mint Ádám Gyula. Aki csak jár, szerényen, „keccintget” a gépével, és valami elképesztő dolgot tesz. Szublimál. Átörökíti az örökkévalóságot.

Képein ott van az örök igazság. A szeretet, a hit, a remény. A kelet felé néző összeszűkülő szemek, a munkás kezek, a kovászos kenyér, a vágó, a jövőbe vetett hit: hiszen másként miért lenne a múlt?

Ádám Gyula a jövőnek rögzít: a múltból. Fotóin mi vagyunk, ősapáink, ősananyáink, mi magunk. Néha fáj szembenézni ezzel: de minden keresztet viselni kell. A keresztet. Ez is fontos.

Mindenki hordozza a magáét. De ha Ádám Gyula fotóit elnézzük, rájövünk: nem vagyunk egyedül, és nem a miénk a legnagyobb kereszt. A moldvai csángók, a gyimesiek, a felcsíkiak, a barcaságiak, a kapáló pusztinai öregek, és a kihalt templomban a Szent László-freskó: igen, ez mind a mi keresztünk.

És mindezt alázattal, mívesen, mint a hajdani ikonfestők, teszi elénk Ádám Gyula. Nem művész, nem büszke, nem tör semmilyen babérra. (Esetleg a bablevesbe, mert oda kell.) Az összefonott kezek. Az élő múlt. A meghajlott hátak egyenes gerinccel. Ezer év fájdalma, ezer év szépsége.

A Hit, a Remény, és Szeretet, amit ki nem lehet mondani, néha csak rácsodálkozunk: nagy vagy, Uram.

És ezt mutatja meg nekünk Gyula bátyánk. Köszönjük.

A mítosz szerint az ember retinája megőrzi az utolsó látott képet. Én, ha magammal vihetem: fotóit szeretném látni utoljára.

Mert akkor lesz is feltámadás. (György Attila)

*OVE, A KÜLÖNC, OVE A NORMÁLIS?*²

Amikor elolvastam a könyv borítóján az eladhatóság fokozásáért odabiggyesztett hivalkodó feliratot („Csak Svédországban 600 000 példány”), először arra gondoltam, hogy a Magyarország népességével nagyjából megegyező számú állampolgárral rendelkező Svédországban ez igen nagy eladott példányszám. Aztán nyomban az is eszembe jutott, hogy ami ennyi embernek tetszik, az gyakran olyan, mint egy fülbe-mászó sláger: ma még mindenki azt dúdolja, pár év múlva alig emlékeznek rá. De mindig vannak nagy kivételek, Gabriel García Márquez például, akiről egyszer egy méltatója azt írta, hogy kezdve a vajtfülű kritikusoktól le a fodrászkisasszonyokig mindenki örömet lelheti a *Száz év magány*ban. (Nem tudom, milyen baja volt az illetőnek a fodrászkisasszonyokkal, köztudottan jóval több nő olvas, mint férfi, s egy fodrászszalon igen alkalmas helye lehet az olvasmányélmények cseréjének. Lehet, hogy a fodrászkisasszonyok nem akarnak dekonstrukciós módszerekkel, Derrida-idézetekkel vagdalkozva közelíteni valamely irodalmi műhöz, de gyanítom, a világirodalom túlnyomó része nem is e célból íródott.)

Ove egy ötvenkilenc éves, nemrég megözvegyült, nyugdíjba küldött, nehéz természetű és nehezen kezelhető svéd polgár. Egész életében „keményen dolgozott, sosem volt beteg, törlesztett, adót fizetett, eleget tett a kötelezettségeinek”. Szereti maga körül a rendet. Nem üti orrát mások dolgába, de elvárja, hogy mások se üssék orrukat az övébe. Vannak rigolyái, például egész életében csakis Saab márkájú svéd kocsit hajlandó venni és vezetni, semmire sem tartja azokat, akiknek más autójuk van. Mérheteretlenül utálja a fehér ingeseknek nevezett bürokratákat. Mintha bárki is szeretné őket. Szinte bármit meg tud javítani, biciklitől és autótól az elromlott fűtésrendszerig, ráadásul szereti is ezt csinálni. Akár átlagos polgár is lehetne Ove, hogy mégsem az, nem rajta múlik. A világ változott meg körülötte. Kicsit felelőtlenebb lett, kicsit nem tudja rendben tartani magát, kicsit elhülyült. Esetleg

2 Fredrik Backman: *Az ember, akit Ovénak hívnak*. Budapest, 2014, Animus Kiadó.

nem kicsit. Talán jódolgában, amelyben már a közmondás kutyája is megveszett.

Úgy adódik, hogy a magánakvaló Ove folyton segít valakinek. Mert állandóan mindenki rászorul. A terhes iráni nő, a százötven kilós mamlasz svéd férje, a homoszexuális fiatalember, a biciklit megjavítani képtelen postás, a metrósinék közé beesett szívbajos. Mindenféle náció körülötte. A kőszívű Ove pedig fortyogva, káromkodva, de segít. Holott minden vágya az, hogy öngyilkos legyen, kövesse szeretett feleségét a halálba. Aki nélkül sehogy sem leli helyét ebben az egyre dilisebb világban. Szinte minden fejezetre jut egy próbálkozása, de valaki mindig megzavarja. Tragikomikus, morbid helyzetek. Ezek a legjobb részek. Szerencsére a túlnyomó részét teszik ki a könyvnek.

Ehhez képest túl gyors és indokolatlan a befejezés. Hollywoodnak is becsületére való happy end, bőséges szirup. A lakótelep különféle nációja, ferde hajlamú egyénje, tehetetlene és élheterlene váratlanul összefog, a szomszédság hirtelen felfedezi egymást és egymás nyakába borul. Ove az iráni nő gyerekeire költve pénzét új értelmet talál életének. Sőt, halálakor kiderül, hogy titokban milliomos, a millióból pedig rossz helyzetben lévő gyermekek megsegítésére alapítványt hoz létre az iráni nő. Kolák peszte pupózó: Ove segít vásárolni egy Toyota márkájú kocsit egyik ismerősének. Mind szép, mind jó, csak erősen action gratuite-ize van a dolognak. Még a mesék boldog végkimenetelét is jobban elő szokták készíteni. Az olvasó csak kapkodja a fejét, egyszerre mi lelte ezeket, hogyan hasaltak bele ilyen hirtelen ebbe a nagy nyálás boldogságba. Szerintem a fodrászkisasszonyok is valószínűtlennek találják. Nem arról van szó, hogy nem vágyik mindenki boldog befejezésre. De ennyire irreálisra és nyálasra?

A könyv svéd nyelven először 2012-ben jelent meg. Svédországban régóta él mindenféle náció, de a 2015-től kezdődő nagy migránsrohamnak akkor még híre-hamva sem volt. Azóta ott is kialakultak a no-go zónák, azóta, sajnos, ott is eldurvultak a dolgok. Tavaly Göteborgban én is megismertem egy olyan magyar családot, amelyik több évtizedes ott-tartózkodás után (a feleség migránsokat tanított svéd nyelvre, tehát közelről ismeri a problémát) már megtették a lépéseket, hogy végleg hazatelepüljenek Magyarországra.

Jó kérdés, hogy ma már hogyan írná meg könyvét a szerző. (Molnár Vilmos)